

НАПРЯМ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

ДО ПИТАННЯ ПРО ГУМАНІЗМ ЯК ПРИНЦИП ПРАВОТВОРЧОСТІ

Донченко О. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
та міжнародного права*

*Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Принципи правотворчої діяльності є невід’ємними від неї, забезпечують її ефективність та представляють собою фундаментальні положення, які покладені в її основу. Серед таких принципів правотворчості, як законність, демократизм, науковість, професіоналізм, гласність, наступність, оперативність, системність, дотримання юридичної техніки, випереджаючого реагування правотворчої політики, відображення суспільної думки та концептуальності правотворчої політики тощо – визначальне місце займає принцип гуманності. Він є вихідною засадою існуючих основоположних принципів, їх основою та зв’язуючим елементом між ними, а його втілення в правотворчій практиці пов’язано з основними вимогами розвитку громадянського суспільства та правової держави, а також з ефективним функціонуванням всієї правової системи.

Вагоме значення ролі принципу гуманізму зумовило звернення до Основного Закону, на основі і на підставі якого здійснюється правотворча діяльність всіма її суб’єктами без виключення, а Конституція є гарантією забезпечення та реалізації гуманістичних засад правотворчої роботи.

Гуманізм (від лат. *humanus*) у науковий обіг ввів Ф. Нітхаммер (1808 р.), яким передбачалося, що гуманізм – це вища самодостатня і самопізнавальна значимість людини та все антилюдське; за словником В.І. Даля «гуманний» – це людяний, милосердний, люблячий ближнього; за словником С.І. Ожегова – це людяність у суспільній

діяльності, у ставленні до людей; в юридичній енциклопедії «гуманізм» – загальна міри свободи, рівності та справедливості в суспільстві, що повинна визначати конкретний зміст правової норми [5, с. 607-608].

Щодо визначення гуманності як принципу правотворчості, в навчальній літературі запропоновані наступні визначення. Так, в деяких джерелах зазначено, що «нормативно-правові акти повинні формулювати, захищати загальнолюдські цінності, природні права людини, створювати умови і механізми їх втілення в життя» [2].

Іншими авторами підкреслено, що принцип гуманізму означає, що «юридичні норми мають закріплювати та охороняти соціальні умови, необхідні для здійснення і захисту основних прав людини, прав народу (нації), прав людства» [1]. О.Ф. Скакун окрім вищезазначених ознак, звертає увагу, що гуманізм в правотворчій діяльності передбачає формування нормативно-правових актів на засадах міжнародних стандартів прав людини, а також створення умов і механізмів їхнього втілення в життя суспільства і держави [4].

Отже, принцип гуманізму, на основі якого має здійснюватися правотворча діяльність всіма її суб'єктами – це гуманістичний зміст норми права. Він передбачає певні вимоги, зокрема щодо адекватного відображення в змісті нормативно-правових актів загальнолюдських цінностей, закріплення в них основних соціальних умов ефективної реалізації прав і свобод людини і громадянина, їх рівність, вчасний захист та відповідність прийнятих норм міжнародним стандартам.

Вимога щодо закріплення в нормативно-правових актах загальнолюдських цінностей та соціальних умов ефективної реалізації основних прав і свобод людини і громадянина підтверджується Основним Законом. Так, статтею 3 Конституції України передбачено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [3], що передбачає визнання соціальною цінністю людської особистості, проголошення та захист її прав, свобод, законних інтересів та забезпечення гарантій їх реалізації.

Наступна вимога – це вчасний захист основних прав і свобод людини і громадянина – також впливає з тієї ж третьої статті Конституції України, якою передбачено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність, а забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3].

І, нарешті, вимога щодо відповідності прийнятих норм права міжнародним договорам – підтверджується статтею 9 Конституції, зокрема «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» [3].

Отже, всі прийняті нормативно-правові акти мають відповідати Конституції, чинним законам, ратифікованим міжнародним договорам чи угодам, а також загальним принципам міжнародного права. Так, статтею 8 Основного Закону встановлено, що Конституція має найвищу юридичну силу, а всі інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

В процесі творення норм права будь-яким суб'єктом правотворчої діяльності вкрай важливу і вихідну роль відіграє принцип гуманізму, реалізація вимог якого забезпечується і гарантується в першу чергу Конституцією України, де визначено пріоритет загальнолюдських цінностей, закріплено принципи соціальної справедливості, утверджений демократичний і гуманістичний вибір народу України, задекларовано прихильність України загальновизнаним нормам міжнародного права.

Література:

1. Віхров О. П., Віхрова І.О. Теорія держави і права: навч. посіб. Чернівці. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Чернівці: Десна Поліграф, 2015. 301 с. URL: https://pidruchniki.com/84567/pravo/ponyattya_zmist_vidi_pravotvorchosti (дата звернення: 20.01.2020).
2. Гіда Є. О. Теорія держави та права: підруч. К.: О.С. Ліпкан, 2011. 575 с. URL: https://pidruchniki.com/1157071845069/pravo/pravotvorchist_ponyattya_printsipi_vidi_stadiyi#46 (дата звернення: 15.01.2020).
3. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року з наст. змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.01.2020).
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків. Консум, 2001. 656 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1657.html>. (дата звернення: 10.01.2020).
5. Шумна Л. П. Доступність і гуманність як принципи соціального обслуговування. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 604-609. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2013_27_81. (дата звернення: 12.01.2020).